

A társadalomtudományok megalapozása
Filozófia és tudomány
2017. őszi szemeszter
ELTE Jog- és Társadalomelméleti Tanszék

Oktató: Cs. Kiss Lajos

Tárgyfelvevők: joghallgatók

A kurzus leírása

A *Filozófia és tudomány* kurzus a nyugati filozófia történetének problémaorientált tárgyalásán keresztül ismerteti meg a hallgatóságot a filozófiai gondolkodás és megismerés általános jellemzőivel, irányzataival, a filozófiai világszemlélet fordulópontjaival. A kurzus az antikvitástól a modernitáshoz vezető európai szellemi fejlődésben kiforrólódó világképek szerkezeti összefüggésébe helyezve vizsgálja a filozófia és tudomány viszonyát, s az e viszonyban bekövetkezett változások leírására helyezi a hangsúlyt. A filozófiai problémafelvetések és nézőpontok „paradigmává”, „kutatási programmá” szerveződésének bemutatásával megismerteti a hallgatóságot a társadalomtudományi megismerés alapkérdéseivel, előkészíti a társadalomelmélet tanulmányozását.

A kurzus célja

A kurzus általános célja az egyetemi hallgatóvá váláshoz, a társadalomtudományokhoz, a jogtudományhoz való normális viszony kialakításához szükséges tudásanyag közvetítése, az elméleti gondolkodás, kutatói beállítódás mintáinak, a tudományos vita sajátosságainak, érvelési módjainak a megismertetése (a nem tudományos: vallási, politikai, jogi, gazdasági, művészeti diskurzusokkal való összehasonlításban) – és a lehetőségekhez mérten az elsajátítás, a tanultak begyakorlása. Mindez egyúttal hozzájárulást jelent az értelmiségi világlátás és életforma intellektuális megalapozásához. A kurzus különös célja a társadalomelmélet, az állam- és jogelmélet tanulmányozásának előkészítése, a társadalomelmélet filozófiai és szociológiai formáinak a világos megkülönböztetése.

A kurzus módszertana

A kurzus előadásokból, hallgatói referátumokból, valamint az előadásokat követően a tudományos diskurzus szabályai szerint lefolytatott vitákból áll. A kurzus során minden hallgató legalább egyszer előadó és állandóan vitapartner. A hallgatói előadások célja: az elemzésre kijelölt szövegekben levő filozófiai-tudományos problémák előzetes, vitára alkalmas felvetése, minimálisan önálló kutatás, a nyilvános önprezentáció begyakorlása. A hallgatói előadásokra, a vita sikeres lebonyolítása érdekében, a kurzus vezetőjével történő előzetes konzultáció alapján kerül sor, az előadásokat a hallgatóság megadott szempontrendszer alapján értékeli.

A kurzushoz szükséges előzetes ismeretek

A köziskolai tanulmányokon alapuló átlagos történelmi, irodalmi, eszme- és kultúratörténeti, esetleg bölcséleti, hit- és erkölcsstani ismeretek, valamint a természet- és társadalomtudományok tanulmányozásának elemi tapasztalatai.

A kurzus teljesítése

Az aláírás feltételei: 1. jelenlét (engedélyezett egy hiányzás, második esetén orvosi igazolás); 2. szövegismeret (mindenkinek el kell olvasnia és magával kell hoznia a tárgyalásra kerülő szöveget); 3. referátumtartás (a kurzus során mindenkinek legalább egy vitaindító előadást kell tartania, a létszámra tekintettel egy témát többen dolgoznak fel).

A számonkérés formája: (a) évközben a kötelezően elolvasandó szövegből rövid (egy oldalas) dolgozat megírása öt alkalommal az óra elején (10 perc); (b) szemeszter végén írásbeli vizsga (feladatlap), illetve indokolt esetben (hiányzás betegség, utazás miatt) esszéírás. Az írásbeli vizsga

elsősorban a tárgyalt szövegek önálló megértésének, a tárgyalt filozófiai problémák elemzésének, tömör kifejtésének a készségét méri; a dolgozat osztályozása figyelembe veszi a hallgatói előadások és az évközi rövid dolgozatok értékelését.

A kurzus témái

Az egyes témákhoz megadott források tájékoztató jellegűek, ezekből történik a feldolgozásra kerülő rövid szövegrészek kiválasztása. A kiválasztott rövid szövegrészek tartalmi szempontból lehetővé teszik a vizsgálandó problémák közérthető megfogalmazását, alkalmasak a vitára, terjedelmi szempontból *messzemenően* figyelembe veszik a hallgatók szellemi terhelhetőségét. Ezen túlmenően javasolt összeállítani azoknak a műalkotásoknak (regény, színdarab, film) a listáját, melyek témája a filozófus és tudós – s ehhez kapcsolódva a tudomány határhelyezeteinek¹ – a művészi ábrázolása, tekintettel arra, hogy az esztétikai megjelenítés, az élményszerűség komoly segítséget nyújthat a tárgyalt problémák megértése során. Különbséget teszünk *kötelező* (KF) és *tájékoztató* jellegű források (TF) között. A hallgatóság tájékoztatása céljából megadott szövegek a tárgyalásra kerülő téma pozicionálására, az átfogó összefüggések szemléltetésére szolgálnak, nem közvetlen tárgyai a megvitátásnak, a téma szempontjából fontos vonatkozásait a kurzust vezető tanár ismerteti.

1. Mit jelent a világot megérteni és értelmezni? A modern világmegértés/értelmezés szerkezete: a filozófia helyzete. A filozófia és tudomány versengése: a filozófiai elméletképzés alternatívái. (Előadás)

Irodalom

Karácsony András: (szerk.): *Filozófia – társadalomelmélet*. Budapest, 2010, Rejtjel Kiadó, 138-153. (KF)

Max Weber: A tudomány mint hivatás. In Max Weber: *Tanulmányok*. Ford. Erdélyi Ágnes, Wessely Anna. Budapest, 1998, Osiris Kiadó, 127-155. (KF)

[Edmund Husserl: *Az európai tudományok válsága és a transzcendentális fenomenológia I-II*. Ford. Berényi Gábor, Mezei Balázs. Budapest, 1998, Atlantisz Kiadó. (TF)

Niklas Luhmann: A tudomány modernsége. In Nyizsnyánszky Ferenc (szerk.): *Kortárs német filozófusok*. Debrecen, 1997, KLTE Filozófiai Intézet, 87-107. (TF)

A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-Francois Lyotard, Richard Rorty tanulmányai. Szerk. Bujalos István. Ford. Angyalosi Gergely, Bujalos István, Nyizsnyánszky Ferenc, Orosz László. Budapest, 1993, Századvég Kiadó. (TF)]

2. A filozófia alapproblémái I. A filozófia értelemkérdése. A filozófia keletkezése, felépülése, rendeltetése. (Előadás)

Irodalom

Karácsony András: (szerk.): *Filozófia – társadalomelmélet*. 11-34. (KF)

[Edmund Husserl: *A filozófia mint szigorú tudomány*. Ford. Baránszky Jób László, Fehér M. István. Budapest, 1993, Kossuth Kiadó. (TF)

Edmund Husserl: *Az európai tudományok válsága és a transzcendentális fenomenológia I-II*. (TF)

Ludwig Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés*. Ford. Márkus György. Budapest, 1989, Akadémiai Kiadó. (TF)]

3. A filozófia alapproblémái II. A teória (elmélet) jelentése és formái. Filozófiai diszciplínák. A filozófia viszonya a szellemi területekhez. (Előadás)

¹ Az ilyesfajta személyes és strukturális határhelyzetek tipikusan a politika és tudomány konfliktusában keletkeznek, mint azt a második világháború, a totalitárius rendszerek története különös világossággal tanúsítja.

Irodalom

Karácsony András: (szerk.): *Filozófia – társadalomelmélet*. 11-34. (KF)

4. A modern tudomány önállóvá válása. A tudomány értelemkérdése. A tudományértelmezés típusai és diszciplínái. Tudományrendszertan. Ismeretelméleti-módszertani problémák: az előfeltevés- és értékmentes megismerés lehetetlensége.

Irodalom

Karácsony András: (szerk.): *Filozófia – társadalomelmélet*. 199-207. (KF)

Max Weber: A tudomány mint hivatás. (KF)

Karl Jaspers: Az egyetem eszméje. Ford. Gáspár Csaba László. In Csejtei Dezső – Dékány András – Simon Ferenc (szerk.): *Ész, élet, egzisztencia*. I. Szeged, 1990, Társadalomtudományi kör, 203-214. (KF)

[Max Weber: A társadalomtudományi és társadalompolitikai megismerés „objektivitása”. In Max Weber: *Tanulmányok*. Ford. Erdélyi Ágnes, Wessely Anna. Budapest, 1998, Osiris Kiadó, 7-69. (TF)

Max Weber: A szociológiai és közgazdasági tudományok „értékszabadságának” értelme. In Max Weber: *Tanulmányok*. 70-126. (TF)

Karl R. Popper: Ész vagy forradalom. uő.: A társadalomtudományok logikája. (A pozitívizmus-vita). In Papp Zsolt (szerk.): *Tény, érték, ideológia. A pozitívizmus-vita a nyugatnémet szociológiában*. Budapest, 1976, Gondolat Kiadó. 147-163., 279-301. (TF)]

5. Antik világkép: Platón és Arisztotelész vitája

Irodalom

Platón. *Állam*. Ford. Szabó Miklós. In *Platón összes művei*. II. Budapest, 1984, Európa Könyvkiadó, 385-519. (KF)

[Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika*. Ford. Szabó Miklós. Budapest, 1987, Európa Könyvkiadó. (TF)

Arisztotelész: *Politika*. Ford. Szabó Miklós. Budapest, 1969, Gondolat Könyvkiadó. (TF)]

6. Középkori világkép: filozófia és teológia. Istenérvek.

Irodalom

Canterbury Szent Anselm: Proslogion. In Canterbury Szent Anselm: *Filozófiai és teológiai művek*. I. Ford. Dér Katalin. Budapest, 2001, Osiris Kiadó, 168-180.; 191-193. (KF)

Aquinói Tamás: *Summa Theologiae. Prima Pars. A teológia foglalatja. Első Rész*. Ford. Tudós-Takács János. Budapest, 1994, Telosz Kiadó, I. kérdés: 19-23; II. kérdés: 71-83. (KF)

7. Újkori világkép I: Filozófia és tudomány

Irodalom

René Descartes: *Értekezés a módszerről*. Ford. Boros Gábor. Budapest, 1992, IKON Kiadó, Matúra Bölcsélet, 42-52. (KF)

René Descartes: *Elmélkedések az első filozófiáról*. Ford. Boros Gábor. Budapest, 1994, Atlantisz Kiadó, 45-59. (KF)

[Francis Bacon: *Novum Organum*. Ford. Csatlós János. Budapest, 1995, Nippon Kiadó. (TF)]

8. Újkori-modern világkép II: Filozófia és tudomány

Irodalom

David Hume: *Tanulmány az emberi értelemről*. Ford. Vámosi Pál. Budapest, 1995, Nippon Kiadó, 5-40. (KF)

Immanuel Kant. In Hans Joachim Störig: *A filozófia világtörténete*. Budapest, 1997, Helikon Kiadó, 307-332. (KF)

9. Újkori-modern világkép III: A filozófia mint tudomány. Tudományfilozófia

Irodalom

Karácsony András: (szerk.): *Filozófia – társadalomelmélet*. 199-207. (KF)

Kutrovác Gábor – Láng Benedek – Zemplén Gábor: *A tudomány határai*. Budapest, 2009, Typotex, 49-76. (KF)

[Moritz Schlick: A filozófia fordulata. uő.: Pozitivizmus és realizmus. In *A Bécsi Kör filozófiája*. Ford. Altrichter Ferenc, Fehér Márta. Budapest, 1972, Gondolat Kiadó. (TF)

Karl Popper: *A tudományos kutatás logikája*. Ford. Petri György, Szegedi Péter. Budapest, 1997, Európa Könyvkiadó. (TF)

Thomas Kuhn: *A tudományos forradalmak szerkezete*. Ford. Bíró Dániel. Budapest, 2000, Osiris Kiadó (digitálisan hozzáférhető) (TF)]

10. A modern filozófia nem tudományos formái: egzisztenciafilozófia, életfilozófia, gyakorlatfilozófia

Irodalom

Soren Kierkegaard: *Félelem és reszketés*. Budapest, 1986, Helikon Kiadó, 91-123. (KF)

Friedrich Nietzsche: *Vidám tudomány*. Ford. Romhányi Török Gábor. Budapest, 1997, Holnap Kiadó,

151-153., 251-252. (KF)

Friedrich Nietzsche: *Így szólott Zarathustra*. Ford. Kurdi Imre. Budapest, 2003, Osiris Kiadó, 15-33. (KF).

[Albert Camus: *Sziszifosz mítosza*. Budapest, 1990, Magvető Kiadó. (TF)]

11. A egyetem eszméje és hivatása

Irodalom

Max Weber: A tudomány mint hivatás. In Max Weber: *Tanulmányok*. Ford. Erdélyi Ágnes, Wessely Anna. Budapest, 1998, Osiris Kiadó, 127-155. (KF)

Karl Jaspers: Az egyetem eszméje. Ford. Gáspár Csaba László. In Csejtei Dezső – Dékány András – Simon Ferenc (szerk.): *Ész, élet, egzisztencia*. I. Szeged, 1990, Társadalomtudományi kör, 203-214. (KF)

[Martin Heidegger: *A német egyetem önmegnyilatkozása*. Ford. Fehér M. István. Budapest, 1992, Kossuth Könyvkiadó. (TF)]

12. A jogtudomány szerkezete (előadás)

Irodalom

Sajó András: *Kritikai értekezés a jogtudományról*. Budapest, 1983, Akadémiai Kiadó. (TF)

Menyhárd Attila – Jakab András (szerk.): *A jog tudománya*. Budapest, 2015, HVG-Orac. (TF)

Bódig Mátyás – Zödi Zsolt: *A jogtudomány helye, szerepe és haszna*. Budapest, 2016, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete. (TF)

